

Samostojni delovni zvezek za glasbeno vzgojo v 7. razredu osnovne šole (Založba Rokus Klett, 2005)

UVODNE ENOTE

Zvok, šum, ton, glasba

str. 6

slika mucka in strele: 1

žvižg piščali: 1, 3

potok: 1, 2

petje: 1, 3, 4

igranje na kitaro: 1, 3, 4

policajska sirena: 1, 3

Številka 1 je povsod že napisana, ker se v vseh naslikanih primerih sliši zvok.

Nasprotje zvoku je tišina.

Različni šumi: zvok slapa, šumenje vetra, mečkanje papirja ipd.

Glasba in mi

str. 8

Kdaj točno je glasba nastala ni znano, verjetno pa se je začela s petjem, ploskanjem ali udarjanjem po predmetih iz okolice. Zanesljivo pa o obstoju glasbe pričajo arheološke najdbe iz različnih zgodovinskih obdobj (na primer upodobitve na stenah jam, grobnic ali vaz; ohranjena glasbila ali deli glasbil).

časovno zaporedje	skladatelj in naslov skladbe	slika v povezavi z obdobjem
1	Igra s kamenčki	tretja slika
2	Gregorijanski koral	druga slika
3	Johann Sebastian Bach	četrta slika
4	Richard Strauss	peta slika
5	Edgar Varese	prva slika

ZAČETKI GLASBE

str. 12

Glasbila v skladbi *Glasba divjih bab* Nenada Firšta:

1. paleolitska piščal (TIDLDIBAB), 2. fagot, 3. klarinet

Prvo glasbilo na posnetku zvoka dveh rekonstruiranih prazgodovinskih glasbil iz Skandinavije je narejeno kot nekakšno strgalo, drugo pa kot piščal.

GLASBA V STAREM VEKU

Egipt

str. 16

Katerim današnjim glasbilom so podobna glasbila na slikah, v katero skupino bi jih uvrstil/-a?

slika levo: dvojna piščal – oboa / pihala

slika desno: dvojna piščal – oboa / pihala; lutnja – kitara / brenkala; ločna harfa – harfa / brenkala

Mezopotamija

str. 17

Danes se na ozemlju nekdanje Mezopotamije nahajajo Irak, Kuvajt, severozahodni del Sirije, del vzhodne Turčije in del jugozahodnega Irana.

Kitajska

str. 18

pentatonika – zapisani so toni f, g, a, c, d

V preteklih letih si spoznal durove in molove lestvice.

Če zaigramo po črnih tipkah klavirja nastane melodija, ki temelji na pentatonični lestvici.

V *Stari kitajski melodiji* prepoznamo pentatonsko lestvico. Sestavljena je iz tonov c, d, f, g, a. (Izjema je dodani ton b v 12. taktu.)

Posnetek ni popolnoma enak notnemu zapisu, v njem slišimo tudi okraske.

Indija

str. 19

Glasbilo, ki spremlja petje *Gajatri mantr*e, tonske višine ne spreminja.

Antika: kulturi stare Grčije in Rima

str. 20

Na kateri sodobni glasbili te spominjata zvok lire in zvok dvojnega aulosa?

Zvok lire spominja na brenkalo (npr. na manjšo keltsko harfo, ki se uporablja za začetnike), zvok aulosa pa na pihalo (npr. na dude, saj ima bordunski ton; podoben zvok imajo tudi istrske dvojne piščali).

str. 21

Sirinksu oziroma panovi piščali podobno glasbilo pri nas imenujemo trstenke.

V *Mazurki* slišimo trstenke, lončeni bas, violino in ustno harmoniko.

In kako zveni panova piščal v rokah znamenitega romunskega glasbenika Gheorgheja Zamfirja? Zelo spevno, lahko.

str. 22

Seikilova pesem v sodobni priredbi ima hitrejši tempo kot domnevna zvočna podoba iz Grčije. V sodobni priredbi slišimo ženske in moške glasove ob spremljavi skupine glasbil (tolkala, trobila, dude), v starejši glasbi pa eno strunsko glasbilo in pevko solistko, ki v začetku in ob koncu skladbe tudi recitira besedilo.

Katera glasbila prepoznaš v rokah potujočih glasbenikov?

Aulos (dvojna piščal), cimbale (*cymbala*) in tamburin (*tympanum*).

Antična glasba na ozemlju današnje Slovenije

str. 25

Nekatera slovenska mesta iz rimskih časov so: Emona – Ljubljana, Poetovio – Ptuj, Carnium – Kranj, Celeia – Celje, Nauportus – Vrhnika, Castra – Ajdovščina, Atrans - Trojane.

GLASBA V SREDNJEM VEKU

Enoglasna cerkvena glasba

str. 30

Med tremi različicami gregorijanskega koral je prva najbližja srednjeveškemu izvajanju. Skladba *Vidimus Stellam* (*Videli smo zvezdo*) je izvedena enoglasno, samo s pevskimi glasovi in brez instrumentalne spremljave, kar je bila značilno za gregorijanski koral.

str. 32

Kateri zlogi (v solmizaciji) so se danes spremenili in kateri so dodani?

Danes se nekateri solmizacijski zlogi drugače imenujejo: UT – DO, SOL – SO, SI – TI. Zlog SI je bil dodan kasneje in sicer iz začetnic imen Sancte Iohannes.

Posvetna glasba

str. 33

Skladba *O Fortuna* v sodobni priredbi tehno remixa izgubi začetni značaj širokopoteznosti in mogočnosti, ki je tako značilen za skladateljev original. Tudi v nadaljevanju zaradi močne ritmične podlage ni očitnega kontrasta med začetnim delom (*O, Fortuna*) z delom *semper crescis*.

Pesniki in pevci posvetnih pesmi

str. 34

Pesem *Ce fut en mai (To je bilo v maju)* je v vokalno-instrumentalni izvedbi nekoliko hitrejša, živahnejša.

Francija: trubadurji, truverji

Nemčija: minezengerji, vaganti

Srednjeveško večglasje

str. 35

Kaj ugotoviš na temelju notnega zapisa?

Gre za zapis dvoglasnega petja. Glasova sta med seboj vedno oddaljena za enak interval – kvarto, zato je to kvartni organum.

Poslušaj učiteljevo/-ičino izvajanje notnega zapisa. Kako zveni? Za naš čas zveni nenavadno, starinsko, saj v današnjem času dvoglasje večinoma pojemo v vzporednih terciah in ne v kvartah.

Pesem *Summer is icumen in* je polifona.

Inštrumentalna glasba

str. 36

V katere družine sodijo glasbila:

harfa – brenkala;	portativ – glasbila s tipkami;
fidel – godala;	boben – tolkala;
rebek – godala;	piščal – pihala;
dude – pihala;	

str. 37

Na posnetku *Zvoki srednjeveških glasbil* slišimo piščal, boben, portativ in dude.

V skladbi *Saltarello* slišimo dude in boben.

Značaj plesa je živahen, poskočen.

Glasba na Slovenskem

str. 38

Glasbila na srednjeveških freskah, ki jih najdemo v slovenskih cerkvah so po videzu enaka glasbilom, ki smo jih spoznali v prejšnjem poglavju.

str. 39

Pesem *Ta dan je vsega veselja* govori o božičnem času, ki oznanja rojstvo odrešenika Jezusa Kristusa.

Pesem *Prav lep je vrtec ograjen* je štiriglasna.

Besedilo pesmi *Zarčica in Sončica* govori o dveh sestrah. Zarčica se omoži, vendar na poroki Turki ugrabijo njeno sestro in jo odpeljejo v Turčijo. Zaričin mož se nato v Turčijo odpravi na sejem. Zarčica ga prosi, naj ji tam kupi darilo, ki pa naj bo najlepše in najdražje. Mož ji željo izpolni – na sejmu kupi njeno sestro, ki jo namerava imeti za kuharico. Zarčici to ni bilo prav in, ker svoje sestre ne prepozna, ji da piti kačjega strupa.

HUMANIZEM IN RENESANSA

Vokalna glasba

str. 44

Kyrie eleison in *Christe eleison* v delu *Missa Papae Marcelli* si sledita po shemi **A B A**.

Značaj glasbe je umirjen, speven.

Od posvetne glasbe se razlikuje po tem, da opeva religiozno vsebino in je napisana v latinščini.

str.45

Angleška božična in majska pesem imata skupno besedilo v refrenu in enak taktovski način.

	Orlando di Lasso <i>Super flumina Babylonis</i>	Thomas Morley <i>Now Is the Month of Maying</i>
Besedilo je v latinščini.	X	
Vsebina je duhovna.	X	
Besedilo je v živem jeziku.		X
Vsebina je posvetna.		X

Inštrumentalna glasba

str. 46

Kako se tabulatura razlikuje od zapisov pesmi v pesmarici v delovnem zvezku?

Tabulatura za lutnjo, prikazana na sliki desno, nima izpisanih notnih trajanj in višin, pač pa ponazori položaj prstov oziroma prijem akordov na strunah.

Razpoloženje v skladbi Johna Dowlanda *Mrs. Winter's Jump* je vedro. Skladbo si lahko zapomnimo po plesnem ritmu gagliarde in melodiji, v kateri je veliko intervalnih skokov.

str. 47

V Lebičevi skladbi *Meglice dol popadajo* poleg zvoka kljunaste flavte slišimo metalofon in okarino.

Plesi

str. 48

Plesalci na zgornji fotografiji sodijo med dvorjane, predstavnike višjih slojev, na spodnji pa med preprostejši sloj – ljudstvo. Dvorne plesje so plesali v sobanah na dvorih, ljudske plesje na spodnji fotografiji pa plešejo na prostem.

str. 49

Saltarello je srednjeveški dvorni ples, ki izvira iz Italije in so ga plesali po številnih evropskih dvorih. Vendar pa, čeprav je izvorno dvorni ples, so ga po številnih italijanskih mestih plesali tudi kot ljudski ples. V 15. stoletju je beseda saltarello označevala plesni korak (sestavljen iz dvojnega koraka in zaključnega skoka) oziroma hiter, tridelen taktovski način.

Renesančna glasba na Slovenskem

str. 50

31. oktobra praznujemo dan reformacije.

Ta državni praznik je povezan s Primožem Trubarjem, pomembnim slovenskim književnikom.

Besedilo pesmi *Nu pujte* se navezuje na staro zavezo *Svetega pisma*. Opisuje božje stvarjenje človeka, njegov greh in pot do prenove.

Protestantski književniki na Slovenskem in njihova dela:

- Jurij Dalmatin: prevod *Biblije*
- Adam Bohorič: prva slovenska slovnica *Zimske urice proste*
- Sebastjan Krelj: *Postila slovenska, Otročja biblija*

str. 51

Musica noster amor je madrigal, ker ima posvetno besedilo.

Ecce, quomodo moritur iustus je motet, ker ima cerkveno besedilo.

Homofona skladba je *Ecce, quomodo moritur iustus*, ker ima 1. glas vodilno melodijo, ostali ga spremljajo.

Polifona skladba je *Musica noster amor*.

Glasovi so enakovredni in se med seboj prepletajo.

str. 53

Različici slovenske ljudske pesmi *Stoji, stoji, Lublanca* se razlikujeta predvsem po taktovskem načinu - prva je v dvodobnem, druga pa v tridobnem taktovskem načinu.

GLASBA V BAROKU

Uvod

str. 58

Slika sončnega kralja Ludvika XIV prikazuje celo postavni kraljevi portret, ki razkriva vladarjevo mogočnost in bogastvo. De la Fontainova basen pa se nanaša na nižji sloj. Govori o preprostem človeku, o drvarju, katerega ubogo življenje mu ne prinaša veselja, ampak le delo in skrbi. V težkem trenutku na pomoč pokliče smrt, ki je zanj lahko tudi edina odrešiteljica vseh težav in garaškega življenja.

str. 59

Podobnost med sliko Ludvika XIV. in odlomkom Händlove *Glasbe na vodi* je v mogočnosti (vladarjeva moč, bogastvo/svečana glasba) in okrašenosti (detajli na kraljevem ogrinjalu/trilčki in punktiran ritem v glasbi).

Händlova *Glasba na vodi* je napisana za orkestrsko zasedbo (godala, pihala in čembalo). Začetni del 1. suite, ki ga slišimo na posnetku, predstavlja uvodni del uverture. Narejen je s ponavljajočim se ritmično-melodičnim vzorcem, ki pa se vedno konča s trilčkom. Taka uporaba številnih okraskov (trilčkov) je značilna za baročno obdobje. Z njimi je Händel svojo glasbo obogatil, dodatno pa jo razgibal še s punktiranimi in raznolikimi notnimi vrednostmi.

Na črto pod glasbili napiši, v katere družine instrumentov spadajo:

viola da gamba – godala

flavte – pihala

trobenta – trobila

čembalo - glasbila s tipkami

orgle - glasbila s tipkami

str. 60

Glasbila v baročnem orkestru:

violončelo, čembalo, lutnja, viola, viola, violina, violina

Dinamične kontraste v glasbi (glasno – tiho) lahko primerjamo tudi s svetlobnimi kontrasti (svetlo – temno) na Rubensovi sliki francoske kraljice *Marije Medičejske*. Tako skladatelj kot slikar sta pri delu uporabila velike kontrastne spremembe. Vivaldi pri prehodu iz glasno v tiho ni uporabljal prehoda (kakršen je na primer *decrecendo*), podobno Rubens na sliki predstavi portretiranko odeto v črno obleko, ki je v kontrastu z belo barvo njene kože, ozadje slike pa ožari z zlatom.

Dinamika v *Allegru* iz Vivaldijeve *Pomladi* temelji na izmenjevanju med forte in pianom.

Vivaldijevi *Štirje letni časi* so solistični koncerti za violino in orkester. Glasbeno zasedbo *Pomladi* sestavlja violina solo, godalni orkester in čembalo.

Skladatelji

Claudio Monteverdi

str. 61

Opera *Orfej – Sinfonija*:

- a) oblika: slišimo začetni del opere, torej operno uverturo (Monteverdi je bil prvi skladatelj, ki jo je uporabil), v kateri se oblikovno trikrat zapored ponovi enaka glasba, skladatelj pa vsakokrat uporabi drugačno inštrumentacijo in s tem spreminja zvočno barvo orkestra
- b) glasbeni sestav: orkester
- c) značaj: slavnostni značaj; vodilna melodija ni zapletena, v njej se veliko ponavlja. Skladatelj jo je zasnoval večinoma na vzpenjajočih in spuščajočih lestvičnih postopih, ki jih je na začetku tudi ritmično obogatil s punktiranim ritmom.

str. 62

V baročnem času so bila operna dela izjemno priljubljena, najprej med višjimi sloji, kasneje pa so navduševala tudi meščanstvo, zato so takrat zgradili veliko opernih gledališč. Skladatelji so pogosto pisali opere po naročilu višjih slojev, saj je opera predstavljala simbol moči in razkošja. Med najbolj priljubljene so se uvrščali pevski virtuozni (še posebej kastrati), ki so v operah izvajali zapletene pevske arije. Za baročno opero so bile značilne tudi bogato okrašene operne scene.

Obe sliki baročnih opernih gledališč prikazujeta bogato okrašenost dvoran.

Henry Purcell

str. 63

Arija Didone je v originalnem baročnem slogu izvedena vokalno-inštrumentalno, v sodobni priredbi pa inštrumentalna.

V glasbenem primeru št. 53 (baročna izvedba) arijo izvaja solistka ob inštrumentalni spremljavi. Značaj te arije je žalosten, gre za tožbo.

V glasbenem primeru št. 54 (sodobna priredba) vodilno melodijo prevzame sintetizator, spremljajoči glasovi, med katerimi so tudi ponazoritve narave, so ustvarjeni elektronsko. Značaj sodobne priredbe je umirjen, prijeten, ne pa več žalosten.

Primer št. 55 sodi na področje popularne glasbe.

Elton John je pesem *Sorry Seems To Be The Hardest Word* (*Kot da je beseda oprosti najtežja*) napisal kot balado, v kateri objokuje razpad romantičnega ljubezenskega razmerja.

Marc-Antoine Charpentier

str. 63

Preludij iz Te Deuma ima veličasten, slavnosten značaj. Ta značaj je veliko bolj očiten v glasbenem primeru št. 56, ki ga izvaja orkester, kot pa v glasbenem primeru št. 57, ki ga izvaja dekliški pevski zbor ob klavirski spremljavi.

Johann Sebastian Bach

str. 64

Johann Sebastian Bach, nemški baročni skladatelj, se je rodil leta 1685. Bil je vsestransko glasbeno izobražen in je deloval kot violinist, čembalist, organist in kapelnik. Prvo službo je dobil v Weimarju. Njegovo najplodnejše ustvarjalno obdobje je bilo v Leipzigu, kjer je prevzel mesto kantorja v cerkvi Sv. Tomaža. V tem mestu je ostal vse do svoje smrti. Med skladateljevimi pomembnimi deli so: *Brandenburški koncerti*, *Dobro uglašeni klavir*, *Božični oratorij*, *Tokata in fuga v d-molu* ter številni oratoriji, maše in orgelska dela.

Preludij v c-molu, ki smo ga spoznali v začetnem poglavju je iz *Dobro uglašenega klavirja I*.

Fugo na posnetku ob instrumentalni spremljavi izvaja vokalna skupina The Swingle Singers. V baročnem času so fugo izvajali zgolj instrumentalno, na glasbilih s tipkami (npr. čembalo, klavikord, orgle).

str. 65

V Bachovi fugi v c-molu je ena sama téma.

Pojavi se v vseh treh glasovih.

Téma se v celoti ponovi sedemkrat.

Fuga v c-molu je sestavljena iz ekspozicije, izpeljave in kode.

Skladateljevi zamisli je bližje orgelska izvedba *Tokate in fuge v d-molu* in ne sodobna priredba, v kateri prevladuje lahkotnejši značaj, njena izvedba pa spominja na glasbo, ki odzvanja z večernega pariškega bulevarja.

Georg Friedrich Händel

str. 67

Alelujo iz *Mesije* izvajata mešani pevski zbor in baročni orkester.

Skladbo si lahko zapomnimo pa številnih ponovitvah besede aleluja in po svečanem značaju.

Alelujo Henrya O. Millsbyja izvaja vokalna skupina.

Skladbo bi lahko uvrstili v tako imenovano spiritual glasbo. V Ameriki so jo začeli peti suženjski črnci. Z njo so izražali bolečino ob težkem življenju, glasba pa je imela tudi verski značaj. Glasbi na posnetku se pridružijo spremljevalni jazzovski elementi, kot so na primer »walking bass« (basovska linija, ki se premika v ritmu hoje) in druge jazzovske ritmične posebnosti.

str. 68

Na *Sarabando* iz Händlove *Suite za čembalo* bi lahko plesali sarabando – istoimenski starinski ples, ki zahteva poznavanje pravih plesnih korakov, namenjenih temu plesu, lahko pa bi ustvarili tudi lastno plesno koreografijo za umetniški, počasen ples.

Alemanda (allemande) – Nemčija
Kuranta (courrante) – Francija
Sarabanda (sarabanda) – Španija
Žiga (gigue) – Anglija

Antonio Vivaldi

str. 68

V uvodnem poglavju k baroku smo poslušali Vivaldijev *Allegro* iz *Pomladi*.
V njej ima solistično vlogo violina, igra pa ob spremljavi godalnega orkestra in čembala.

Pojem *koncert* ima lahko več pomenov:

- glasbena oblika, najpogosteje napisana za eno ali več solističnih glasbil in orkester, zgrajena pa je iz treh stavkov
- glasbena prireditev.

Giuseppe Tartini

str. 69

Vivaldijevo skladbo *Vražji trilček* si lahko zapomnimo po številnih trilčkih.

Podčrtaj trditve, ki veljajo za glasbo v baroku:

Prevladuje vokalna glasba.

Prevladuje inštrumentalna in vokalno-inštrumentalna glasba.

Ritem je razgiban, prevladuje motorika.

V ritmu zasledimo večinoma le dolge notne vrednosti.

V večini skladb prevladuje le ena téma (monotematika).

Skladbe vsebujejo veliko različnih tém.

V dinamiki zasledimo veliko crescendov in decrescendov.

Dinamika je stopničasta (kontrasti forte - piano).

Značilni glasbeni obliki sta motet in madrigal.

Značilne glasbene oblike so kantata, oratorij, opera, fuga, suita, koncert.

Plesi

str. 70

V sodobni izvedbi baročnega plesa **volta** slišimo mali boben, harmoniko, violino, kitaro, mandolino in kontrabas.

Zvočna podoba plesa ni baročna.

Glasbeni barok na Slovenskem

Janez Krstnik Dolar

str. 71

Inštrumentalno zasedbo *Sarabande* iz *Balletti á 4* Janeza Krstnika Dolarja sestavljajo godala in glasbilo s tipkami (tenorska in basovska viola da gamba, dve baročni violini in špinet).

Sarabanda ima plesni značaj.

Jakob Frančišek Zupan

str. 71

Skladba *Aria in F pro omni Tempore* je napisana v F-duru.

Zaradi lažjega petja jo boš zapel/-a ton in pol niže, torej v D-duru.